

В. О. Лангової,
к. е. н., доцент кафедри економіки та управління,
Донбаський державний технічний університет

СОЦІАЛЬНІ ВИМІРИ КОРПОРАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

V. Lanhovoï,
Ph.D., associate Professor of Economics and management, Donbass state technical University

THE SOCIAL DIMENSION OF CORPORATE MODELS OF IMPLEMENTATION OF PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті виявлено новітні найбільш поширені національні інституційні моделі реалізації сталого розвитку, визначено внутрішній зміст елементів, які формують якісний розвиток економічної, соціальної та екологічної сфери. Обґрунтовано причини домінування одних та низький рівень поширеності інших національних інституційних моделей реалізації сталого розвитку. Також у статті автор акцентує увагу на проблемах та перспективах реалізації практик сталого розвитку в Україні, а саме: обґрунтовано оптимальну модель сталого розвитку та визначено основні перешкоди, які заважають створенню дієвої системи залучення корпорацій до реалізації принципів сталого розвитку.

The article reveals the latest the most common national institutional model for the implementation of sustainable development, defined in the content elements that form the qualitative development of economic, social and environmental spheres. Justified reasons for the domination of some and the low prevalence of other national institutional models for the implementation of sustainable development. Also in the article the author focuses on the problems and prospects of implementation of sustainability practices in Ukraine, namely, reasonably optimal model of sustainable development and identifies the main obstacles that hamper the establishment of an effective system for attracting corporations to implement the principles of sustainable development.

Ключові слова: модель, розвиток, тенденції, проблеми, корпорація, держава, конкурентоспроможність.
Key words: model, development, trends, problems, Corporation, state, competitiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Важливість систематизації моделей поведінки корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку зумовлена зростаючим впливом сталого розвитку бізнесу на якість життя населення і стан всього громадянського суспільства. Основними причинами посилення уваги до принципів сталого розвитку бізнесу в останні роки є: підвищення ролі нематеріальних факторів економічного зростання, пов'язаних з розвитком людського потенціалу; перетворення бізнесу в рівноправного партнера соціального розвитку; посилення впливу великих компаній на економічний розвиток в умовах глобалізації.

Соціальна ринкова економіка передбачає функціонування економічного ладу, орієнтованого на досягнення фундаментального балансу інтересів економічної, соціальної і суспільної ефективності, високого рівня і якості життя. Двадцятирічний період економічної трансформації в Україні свідчить, що концептуальні засади сталого розвитку економіки поки не покладено в основу економічних реформ у найближчому майбутньому, хоча і просування ідей сталого розвитку є дуже важливим для підприємств, національного господарства і Української спільноти. Мова йде, зокрема, про забезпечення інвестиційних гарантій прав акціонерів та їх прав

на вибір своїх дій, контроль та моніторинг економічного потенціалу компаній з метою запобігання надмірних соціальних витрат, що є непосильним тягарем для населення або його частини, гарантії щодо дотримання принципів у відносинах з найманими працівниками з урахуванням їх права на інформацію, внесення пропозицій, участь в управлінні компанією. Населення країни слабо консолідовано з причин відсутності розвинутого громадянського суспільства і не може цивілізованими методами впливати на державу в силу відсутності відповідних інститутів, яким можна було делегувати свої права і очікувати результативного їх використання. Вкладення бізнесу в сталий розвиток не стимулюються державою, тому ріст і масштаби інвестицій бізнесу істотно не збільшуються. Ситуація ускладнюється збереженням недовіри до бізнесу з боку суспільства та іноземних контактних аудиторій, які не бачать реального внеску національних підприємств в сталий розвиток і не мають відкритої інформації про стан справ в даній сфері діяльності. В даний час у нашій країні реальну активність в області сталого розвитку виявляє невелика кількість підприємств, які усвідомлюють значущість цієї роботи для свого стратегічного розвитку, підвищення іміджу в суспільстві і успішної взаємодії з західними партнерами. Це дозволяє стверджувати, що наша країна знаходить-

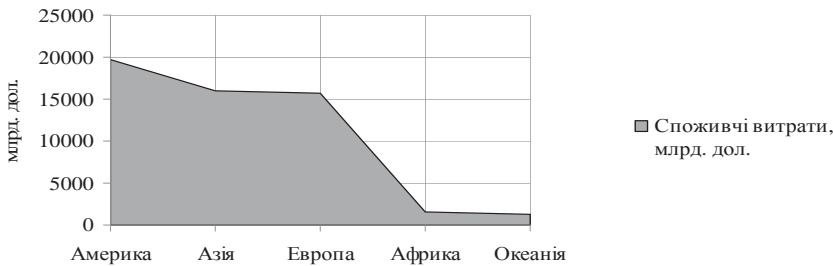

Рис. 1. Рейтинг споживчих витрат у світі за 2013 р.

Джерело: [9; 6].

ся на початку шляху формування соціальної ринкової економіки та її інституційних основ.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематиці поведінки корпорацій в сфері реалізації принципів сталого розвитку присвячено достатню кількість аналітичних узагальнень, серед яких, зокрема, проблематиці даної статті відповідають праці таких вчених, як: Н.М. Андрєєва [7], В.О. Бараннік [7], Є.В. Хлобистов [7], О.К. Добикін [3], В.С. Рижиков [3], М.Є. Кочотько [3], Т.Д. Костенко [3].

НЕВИРІШЕНА РАНІШЕ ЧАСТИНА ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Слід підкреслити, хоча сталий розвиток є загальновідомою концепцією, але моделі її реалізації знаходяться тільки на стадії формування. Тому недостатньо дослідженими залишаються питання систематизації поведінки корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку.

ЦІЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Таким чином, існує нагальна потреба обґрунтувати найбільш перспективні моделі поведінки корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку в Україні.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Слід відзначити, що у кожній країні стилі реалізації сталого розвитку формуються під впливом національної економіки та її специфіки. Принципова відмінність моделей визначається тим, що бізнес самостійно визначає міру свого вкладу в розвиток суспільства. Офіційні і неофіційні інститути виробляють узгодження суспільних інтересів, які потім трансформуються в обов'язкові вимоги до бізнесу. Вивчення теоретичних опрацювань та аналітичних звітів, що торкаються проблем реалізації практик сталого розвитку в корпоративних структурах [1], дає змогу систематизувати наявні моделі поведінки у країнах світової економіки [7]. У світі існує кілька моделей поведінки корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку, кожна з яких відображає суспільно-економічний уклад, який історично склався в тій або іншій країні, та устрій суспільства, який сформувався під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників [9].

Показовим прикладом реалізації практик сталого розвитку серед корпорацій є приклад США. Особливість американської моделі поведінки корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку полягає у тому, що активність у цьому напрямку ініціюється самими компаніями і передбачає максимальну самостійність у визначенні

свого суспільного внеску. У США в більшості корпорацій соціальна складова практик сталого розвитку поширюється не тільки на сферу охорони здоров'я та благодійність, вона також поширюється на сферу мистецтва і культури, а також науки, університетської освіти, чого не можна сказати про європейські країни, де високі податки стали причиною перенесення відповідальності за фінансування цих напрямків на державу [1]. Така система зарекомендувала себе як дієва,

оскільки активізація вищезазначених заходів супроводжується зменшенням заощаджень населення та збільшенням споживчих витрат. Якщо акцентувати увагу на ефективності тієї чи іншої системи реалізації сталого розвитку на певній економічній території, то споживчі витрати є, на нашу думку, досить наочним прикладом.

Так, споживчі витрати США в 2013 році дорівнювали 13697.6 млрд дол. і займали 1 місце в світі. Частка споживчих витрат США у світі складала 25.2%. Споживчі витрати на душу населення в США в 2012 році дорівнювали 43141.1 дол., займали 10 місце в світі, і були на такому ж рівні, як споживчі витрати на душу населення в Данії (43865.2 дол.), в Швеції (41498.5 дол.). Споживчі витрати на душу населення в США були більше, ніж споживчі витрати на душу населення в світі (7686.3 дол.) на 35454.8 дол. [9, 4].

Споживчі витрати на душу населення в США були більше споживчих витрат на душу населення в Канаді (40416.2 дол.), на Багамах (18135.6 дол.), в Мексиці (7765.2 дол.), на Кубі (5469.6 дол.). Також доцільне порівняння споживчих витрат США в 2012 році і країн лідерів. Споживчі витрати США були більше споживчих витрат Японії (4850.7 млрд дол.) в 2.8 рази, Китаю (4112.6 млрд дол.) в 3.3 рази, Німеччини (2631.7 млрд дол.) у 5.2 рази. Таким чином, аналіз ефективності реалізації моделей сталого розвитку не виявив очевидної переваги Американської чи Європейської моделі. Про це свідчить рейтинг споживчих витрат за 2013 рік, що представлений на рисунку 1.

На противагу Американській моделі поведінки корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку, Європейська модель передбачає встановлення державою більш жорстких юридичних норм, що зобов'язують компанії неухильно слідувати принципам реалізації сталого розвитку. Відповідні закони існують у Швеції, Голландії, Франції та ін. Однак неурядові організації відіграють менш помітну роль, ніж у американській моделі. Тим не менш, поки що Європейська модель, незважаючи на критику, як і раніше має підтримку більшості громадян Євросоюзу. На запитання, чи здатна європейська модель стати засобом подолання труднощів і бар'єром на шляху соціально-економічного розвитку в нових умовах без шкоди для "соціальної сутності" Європи, вони дають однозначно позитивну відповідь. Слід додати, що крім розглянутих вище моделей поведінки промислових корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку, існують альтернативні — китайська, японська, російська. Загалом систематизація параметрів моделей поведінки корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку представлена на рисунку 2.

Рис. 2. Систематизація параметрів Американської та Європейської моделей поведінки корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку

Джерело: [6; 9].

Слід підкреслити, що саме американська та європейська моделі, на відміну від існуючих, поширені юридично в міжнародних організаціях в сфері реалізації сталого розвитку. Справа в тому, що корпорації, які працюють на засадах інших моделей сталого розвитку, в ході експансії повинні працювати згідно з правилами приймаючих територій. А якщо брати до уваги інституційну структуру новітньої світогосподарської системи, то правила поведінки в сфері сталого розвитку формує система Організації Об'єднаних Націй. В рамках такої системи корпорації, що співпрацюють із територіями,

де склались саме правила реалізації сталого розвитку за шаблонами ООН, мають будувати свій бізнес саме за підходами американської та європейської моделей. Однак це не означає, що вищезазначені моделі мають високий ступінь задоволеності всіма елементами системи реалізації сталого розвитку [9, 1].

Що стосується українських реалій щодо моделей поведінки промислових корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку, то незважаючи на кілька десятиріч практичного використання, визначення акцентів в національних масштабах залишається предметом дискусій. Ос-

кільки провідне місце у просуванні ідей сталого розвитку належить міжнародним організаціям, саме запропоновані ними підходи в Україні набули найбільшого поширення.

Тим не менш, реалізація принципів сталого розвитку на сьогодні в Україні гальмується інституційними перешкодами, які не дають змоги налагодити адекватний діалог зацікавлених сторін та встановити між ними збалансовані і взаємовигідні відносини. Серед проблем, які стримують формування інституційної системи реалізації принципів сталого розвитку, основними, на наш погляд, є наступні:

— відсутність чіткого розуміння концепції сталого розвитку;

— недосконалість законодавчої й нормативно-правової бази, що регулює можливості участі бізнесу в програмах з соціального, екологічного чи економічного характеру;

— нерозвиненість механізмів фінансово-кредитної, податкової й організаційної підтримки розвитку сталого розвитку бізнесу з боку державних та регіональних органів влади;

— розгалужені соціальні зв'язки між основними групами зацікавлених сторін (стейкхолдерів) [6].

Результати соціологічного опитування, проведеного Центром соціальних експертиз Інституту соціології НАН України та благодійним фондом "Інтелектуальна перспектива", свідчать про те, що більш як третина комерційних організацій не приймає безпосередньої участі у підтримці соціального розвитку регіонів. Цікавим фактом останніх років є те, що населення очікує на благодійну допомогу передусім від комерційних структур, а вже потім від держави та її органів соціальної опіки. Це свідчить про деяку переорієнтацію настроїв населення та їх відмову від патерналістських очікувань стосовно держави.

Таким чином, систематизація моделей поведінки корпорацій в ході реалізації принципів сталого розвитку свідчить про те, що на теперішній час превалюючими є Американська та Європейська моделі, які на відміну від існуючих поширені юридично в міжнародних організаціях. Тому корпорації, що працюють на засадах інших моделей сталого розвитку, в ході експансії повинні працювати згідно з правилами приймаючих територій. Якщо ж брати до уваги інституційну структуру новітньої світогосподарської системи, то правила поведінки в сфері сталого розвитку формує система Організації Об'єднаних Націй. Тому пріоритетом для розбудови концепції сталого розвитку на національному рівні повинна стати орієнтація на міжнародні стандарти та правила, які дають змогу на якісно новому рівні задовольняти потреби корпорацій та суспільства.

Література:

1. Всесвітній економічний форум // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/>
2. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: О. Лазоренко, Р. Колишко та ін. — К.: Видавництво "Енергія, 2012. — 96 с.
3. Потенціал підприємства: формування та оцінка [Текст]: навчальний посібник / О.К. Добикіна, В.С. Рижиков, С.В. Касьянюк, М.Є. Кокотько, Т.Д. Костенко, А.А. Герасимов. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 208 с.

4. Соціально відповідальний бізнес. Аналітичний портал. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. — Режим доступу: <http://svb.org.ua/about>

5. Соціально-економічний розвиток України (регіональний розріз) за січень 2010 року [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. Новини. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Спільнота сталого розвитку в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://svb.org.ua/news/amku-oshtrafuvav-farmak-za-omanu-spozhivachiv>

7. Сталый розвиток і екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / Н.М. Андрєєва, В.О. Бараннік, Є.В. Хлобистов [та ін.]; за наук. ред. Є.В. Хлобистова. — Сімферополь: Фенікс, 2010. — 582 с.

8. Статистика діяльності корпорацій України та її регіонів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20&Z21ID=

9. Summary Human Development Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://hdr.undp.org/en/media/HDR2013_EN_Summary.pdf

References:

1. The official site of the world economic forum (2013), "Annual report", available at: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/> (Accessed 2 January 2014).
2. Lazorenko, O.M. Kolyshko, R.A. (2012), Bazova informatsiia z korporativnoi sotsial'noi vidpovidal'nosti [Basic information on corporate social responsibility], Vydavnytstvo "Enerhiia" 2012. — 96 p.
3. Dobykina, O.K. Ryzhikov, V.S. Kas'ianiuk, S. V. Kostenko, T. D. Herasymov, A.A. (2007), Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka [The potential of the company: development and evaluation], Tsentruchobovoi literatury 208 p.
4. The official site the Analytical portal (2013), "Socially responsible business", available at: <http://svb.org.ua/about> (January 5, 2014).
5. State statistics Committee of Ukraine (2013), "Socio-economic development of Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (5 January 2014).
6. The website of sustainable development of Ukraine (2014), "Indicators of sustainable development in Ukraine", available at: <http://svb.org.ua/news/amku-oshtrafuvav-farmak-za-omanu-spozhivachiv> (1 January 2014).
7. Andrieieva, N.M. Barannik, V. O. Khlobystov, Y.V. (2010), Stalyj rozvytok i ekolohichna bezpeka suspil'stva v ekonomichnykh transformatsiiaakh [Sustainable development and ecological security of society in the economic transformations], Vydavnytstvo Feniks, 582 p.
8. The e-library site (2014), "Statistics of corporations of Ukraine and its regions", available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21CNR=20&Z21ID= (7 January 2014).
9. The website of United nations development programme (2013), "The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World", available at: http://hdr.undp.org/en/media/HDR2013_EN_Summary.pdf (9 January 2014).

Стаття надійшла до редакції 10.12.2014 р.